

ODGOJ KAO NAČIN CRKVENOG POSTOJANJA*

RICCARDO TONELLI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano 1,
00139 Roma, Italija

Primljeno:
25. 3. 2011.

Stručni
članak

UDK
253-053.6
37.034:253

Sažetak

Autor razmišlja o odgoju na temelju pastoralnih smjernica što su ih donijeli talijanski biskupi za desetljeće od 2010. do 2020. Nakon Drugoga vatikanskog koncila Crkva nastoji postojati i služiti današnjem čovjeku imajući pred očima njegovu »radost i nadu, žalosti i tjeskobe«. Ukazujući na prijeku potrebu za odgojem, talijanski biskupi pozivaju na »odgoj za dobar život«. Nasljedujući Isusa, koji je »Učitelj dobri«, svi kršćani i cijela crkvena zajednica pozvani su u svom djelovanju i poduci gajiti sućut, težnju za sudioništvom i suosjećanje. U članku se nastoji objasniti o kakvu je odgoju i odgojnom modelu zapravo riječ. U tu se svrhu podsjeća na Isusa i njegov odgojni model, ali i na pitanja i probleme današnjih mladih. Njima treba pomoći da dožive iskustvo koje će im pomoći u usmjeravanju vlastitoga zvanja, što uključuje i odgoj u vjeri te otvaranje prema Božjem životu u svim dimenzijama života. Stoga valja preispitati pastoralno djelovanje i osnažiti odgovornost obitelji, društva, škole, Crkve i pojedinaca u odgoju za dobar život sukladno evanđelju.

Ključne riječi: *odgoj, dobar život, odgoj u vjeri, sukladnost evanđelju, odgojni model, sudioništvo, suradnja u odgoju*

Prije nekoliko mjeseci objavljen je dokument Talijanske biskupske konferencije »Odgoj za dobar život sukladan evanđelju« koji sadrži »Pastoralne smjernice talijanskih biskupa za desetljeće od 2010. do 2020.« Taj dokument je dugo pripreman uz crkvena savjetovanja koja su uključivala brojne ljude i organizacije. Riječ je o dragocjenom uporištu za sve one koji, poput Petra u susretu s hromim čovjekom koji je molio milostinju na Lijepim vratima Hrama, žele snažno proglašavati da je Isus jedino ime u kojemu možemo imati život, kako bi se svima omogućilo da uđu u Hram »hodajući, poskakujući i hvaleći Boga« (Dj 3,8).

Dokument zaslužuje da ga s raznih strana pozorno promotrimo. Jedino tako možemo uočiti njegovo bogatstvo i programatsku ulogu. Pokušat ćemo to učiniti imajući u vidu probleme i brige koje su nam na srcu.

1. KAKO BITI CRKVA

Koncilska crkva živi svoju vjernost projektu koji joj je Isus povjerio priznajući da su »radost i nada, žalosti i tjeskobe« svake

* Naslov izvornika: *La »scommessa« sull'educazione: un modo di essere Chiesa*, u: »Note di pastorale giovanile« 45(2011)2, 22–36.

osobe neodreciva dimenzija njenog postojanja i služenja (*Gaudium et spes*, 1).

Ovaj osobito važan stav predstavlja jedan od temeljnih zaokreta koncilске obnove. To znamo i naglašavamo. Međutim, tu spoznajnu ne uspijevamo uvijek prevesti u svakodnevnu praksu.

Poteškoće se često javljaju u vezi s prikladnim tumačenjem onih nada i tjeskoba koje proizlaze iz svakodnevnog života. Ponekad smo razjedinjeni kad je riječ o odgovorima koje valja ponuditi, također zbog strogog odnosa kojim povezujemo pitanja i odgovore. Kako ne bismo došli u napast da nudimo odgovore na nepostojeća pitanja, zadržali smo se na tumačenju pitanja, ritma kojim su postavljena i načina na koji smo ih morali prihvatiti i tumačiti. Tako je izazovna snaga prijedloga izbljedita u iščekivanju i nesigurnosti. To smo učinili iz poštivanja i ljubavi prema sugovornicima, šireći rizik šutnje i rezigniranog iščekivanja prikladnijih situacija.

Danas netko na to reagira tako što se ponovno vraća starom modelu sigurnih prijedloga. Postali smo zahtjevniji u pripočivanju te uspijevamo učiniti zanimljivima i odgovore koji ne zadovoljavaju ni jedno stvarno iščekivanje.

Alternativa zasigurno nije u ostvarivanju neke vrste podjele posla, pri čemu se dogovorno stvara prostor za sve, pa i najrazličitije hipoteze, zamišljajući da će tako sve skupa ići u pravom smjeru. Nekontrolirana subjektivizacija, koju smo naučili prihvaćati kao uvjet za obostrano preživljavanje, zahvaća i praktični crkveni život.

Htjeli smo sve to istaknuti odmah na početku, premda je to svakomu lako zaključiti. Time želimo još više naglasiti kako je ispravna temeljna pozitivna procjena spomenutog dokumenta talijanskih biskupa, njegovoga duha i odgovornosti na koju poziva. U vezi s time dokument nam nu-

di dragocjene pokazatelje o kojima valja pozorno razmišljati. Biskupi nam nude mogućnost da utvrdimo postojeće činjenice, uočimo izazove i stvorimo projekte za postupke koji će voditi njihovu preoblikovanju. Sve nas to podsjeća na djelatno oduševljenje dokumenta »*Gaudium et spes*«. To smo doživjeli i nakon niza godina žustrih rasprava i prigodom ponovnog predavanja temeljnoga katehetskog dokumenta »*Obnova kateheze*«. Potvrdili smo to i prigodom objavljivanja drugih važnih programatskih dokumenata. Radosno to potvrđujemo i kad razmišljamo o dokumentu »*Odgojati za dobar život sukladan evanđelju*«.

Možemo raspravljati o svakoj praktičnoj uputi, možemo i nabrajati ono što bismo rado u tom dokumentu vidjeli ili vrednovanja koja je možda bilo moguće drugačije izreći... Međutim, način na koji se živi crkveno iskustvo za život i nadu muškaraca i žena našega doba valja doista priznati i prihvatiti.

Tri razloga opravdavaju i potvrđuju našu tvrdnju.

1.1. *Izazov: prijevaka potreba za odgojem*

Svima je na ustima oštro prosuđivanje društvene i kulturalne situacije u kojoj živimo. Nepotrebno je ponavljati neke tužaljke ili čak malo pretjerati u njihovu opisu kako bi nam nostalgicari pljeskali. Dokument je izabrao drugačiju perspektivu.

Dokument se osvrće oko sebe. Nije ni moglo biti drugačije da bi se pokrenulo ozbiljno pastoralno razmišljanje. Čini to tražeći istodobno od sviju snažnu sposobnost »razlučivanja«.

Poziv na razlučivanje zahtijeva otvorenost prema stvarnosti, kako se u daljnjoj analizi ne bi izgubio ni djelić te stvarnosti. Istodobno svojom jačinom potiče na pozitivno raspoloženje čovjeka prema stvarnosti. Ne traži pristanak, slušajući samo one

koji se s nama slažu ili opravdavajući reakcije samo zato što su procijenjene na temelju naših prijašnjih izbora.

Čita stvarnost onim pronicavim pogledom koji zna uočiti ono što uznemiruje i ono što vodi prema budućnosti, s mukom vodeći prema novome. Istražuje uzroke i skreće pozornost na moguće rezultate. Posebice uočava i vrednuje postojeće polazeći od povjerenja prema čovjeku, njegovoj povijesti, njegovom otajstvenom projektu nade koja je snažnija od razočaranja i izopačenja. Proizvodi učinke koji pobuđuju nadu i onda kad se moraju potvrditi znakovi razočaranja. Zanima se za život svake osobe potvrđujući njezinu važnost.

To osobito dobro izriče tvrdnja kojom završava uvodni dio:

»Dok, dakle, uočavamo poteškoće u procesu prenošenja vrednota mladim naraštajima i u cjeloživotnom obrazovanju odraslih, i dalje gajimo nadu, znajući da smo pozvani podržavati tešku i oduševljavajuću zadaću: prepoznavati tragove djelovanja Duha u znakovima vremena, Duha koji otvara nezamisliva obzorja, predlaže i stavlja na raspolaganje nove mogućnosti za hrabro promicanje odgojnog služenja.« (5)

U tom razlučivanju krije se i stanoviti izazov: prijeka potreba za odgojem. Jedan navod pomaže nam da shvatimo razloge zbog kojih vrlo dobro vrednujemo tvrdnje sadržane u tom dokumentu.

Promatrajući promjene u društvu, neke pojedinosti, značajne s antropološkoga gledišta, posebice utječu na odgojni proces. To su: pomračenje smisla za Boga i zatamnjenje dimenzije unutarčnosti, nesigurno oblikovanje osobnog identiteta u pluralnom i rascjepkanom svijetu, otežani dijalog među naraštajima, podjela između razuma i čuvstvenosti. Riječ je o kritičkim

čvorištima koja valja shvatiti i s njima se sučeliti bez straha, prihvaćajući izazove za njihovo preoblikovanje u prigode za odgoj. Sve više osoba sve teže pronalazi dublji smisao postojanja. Pokazatelji toga su nesnalaženje, povlačenje u sebe i narcizam, neutaživa želja za posjedovanjem i trošenjem, traženje seksualnog užitka bez čuvstvenosti i životne obveze, strepnja i strah, nesposobnost za nadu, sve veća utučenost i depresija. To se odražava i na gubljenje izvornog značenja odgoja i neuništive potrebe za njim. Mit čovjeka po načelu »uradi sam« završava odvajanjem osobe od vlastitih korijena i od drugih ljudi, tako da na kraju ne voli ni sebe ni život. [...] Tako smo dovedeni do korijena »prijেকে potrebe za odgojem«, koje je ključna točka u nadvladavanju lažne ideje neovisnosti koja čovjeka navodi da sebe zamišlja kao »ja« koji je potpun u sebi samome, ondje gdje baš on postaje »ja« u odnosu prema »ti« i »mi«. (9)

1.2. *Hermeneutsko ponovno čitanje događaja Isusa Krista*

Dio mudrog i vjerničkog ostvarivanja razlučivanja je i hrabra potvrda velikog otajstva u koje smo uključeni kao i priznavanje njegove djelatne prisutnosti u stvarnosti. Nije uputno zatvarati oči, a ne osposobljuje ni za neumoljiva pitanja, kao da je riječ o izričaju sučeljavanja koje opravdava najnemilosrdnije vrednovanje. To nam naprotiv pomaže da probleme, one prave probleme, nazovemo njihovim imenom, mjereći udaljenost između postojećeg stanja i našega zajedničkog projekta. Ohrabruje i čini djelatnom našu nadu: predlaže nam perspektivu budućnosti, koja je sposobna preoblikovati sadašnjost i uvjerava nas u pozitivan ishod.

Dokument slijedi tu logiku, nudeći nam sučeljavanje s Isusom, Učiteljem koji je dje-

lom i riječima podučavao stil postojanja sukladan Božjem naumu.

Pred zapletima koji danas obilježavaju odgojni izazov, još jednom krećemo u Isusovu školu. Činimo to puni povjerenja, znajući da je on »Učitelj dobri« (Mk 10,17), koji je govorio i djelovao potvrđuju u svom životu ono što je naučavao. U činu pranja nogu svojim učenicima, u trenutku u kojem ih je volio sve do kraja, on se opet predstavlja kao onaj tko nas odgaja svojim vlastitim životom (usp. *Iv* 13,14). (16)

Naslov koji smo odabrali za ovaj dio želi podsjetiti na tu tvrdnju. On međutim daje dodatnu perspektivu koja dokument čini izvornim iznositeljem prijedloga.

Pozorno čitajući tekst, osim već spomenutih redaka, radosno se uočava da Isusov lik prati konkretnu mjeru odgojnih i kulturnih problema koji obilježavaju naše doba. On, koji se očitovao u povijesti jednog naroda prije dvije tisuće godina, vraća se živ u naš kontekst. Želi nam nešto reći, upravo dok prihvaća naše probleme, kako bi nas utješio u razlučivanju i potaknuo na angažiranje u nužnim izborima našeg preoblikovanja.

Naglašavamo taj dio koji nas je posebno pogodio, jer nam pokazuje kako biti Crkva Isusovih učenika usred povijesnih poteškoća.

Proteklih smo godina, obuzeti prijekom potrebom da, u ime Gospodina Isusa, prihvatimo patnje svijetu, postupno napustili apstraktnost tog načina djelovanja... koji je prihvaćao pjevanje Gospodinovih pjesama i u tuđoj zemlji. Ponekad je međutim reakcija dovela do pretjerivanja i ograničenja, sve do »političkog čitanja evanđelja«. Pritom je postojala opasnost da se osjećamo sigurnima kad su posrijedi ciljevi i metode, dok smo odbacivali praksu i projekte upravo u trenutku kada smo ih, naprotiv, trebali tegobno i solidarno izgrađivati.

Predlažemo da se s toga gledišta pročita drugo poglavlje dokumenta, naslovljeno: »Isus Učitelj«. Posebnu pozornost dijelovi u kojima se ukazuje na jasno određen evandeoski put čitanja stvarnosti i preoblikujućeg djelovanja (17-18). Odlučno se ističu temeljne dimenzije te ukazuje na konkretne postupke i poziv na odlučno djelovanje:

Suosjećanje: »Zbunjenost mnoštva počinje kod Isusa 'sućut'. To nije neki površan osjećaj nego ono isto osjećanje pomoću kojega je Bog, kod Izlaska, slušao jecaj svoga naroda te se snažno i nježno za nj zauzeo. Potreba nekih osoba stalno postavlja pitanja Isusu, koji svaki put odgovara očitujući sućutnu Očevu ljubav.«

Poduka: »Moglo bi se spontano postaviti pitanje nije li se potrebno odmah pobrinuti za hranu tolikih ljudi. Isus je, međutim, svjestan da je ponajprije Učitelj: stoga, vlašću koju ima od Oca, započinje ukazivati na puteve istinskog života. Otkriva novi svijet koji želi Bog i poziva da budemo njegovi dijelovi, potičući svakoga da u miru surađuje na njegovoj izgradnji. Narod čiji je on pastir pozvan je slušati njegovu riječ, koja vodi i odmara na plodnim pašnjacima (usp. *Ps* 23,2). Isus neće prestati podučavati, govoreći srcu, pa niti pred neshvaćanjem mnoštva i svojih vlastitih učenika.«

Angažman koji preoblikuje: »Dar riječi upotpunjuje se darom kruha: 'razlomi kruhove i davaše učenicima da posluže ljude'. Slušanje riječi je neophodan preduvjet sudioništva.«

Potpuno sudioništvo: »U činu umnažanja kruha i riba ukoliko je sadržan sveukupni život Isusa koji se daruje iz ljubavi, kako bi svima udijelio puninu života. Ni svoje tijelo nije zadržao za sebe: 'uzmite', 'jedite'. Učiteljeva poduka ispunjava se u daru njegova postojanja.«

1.3. **Poziv za preoblikovanje: model odgoja**

Treći razlog polazi od čitanja cijelog dokumenta, kako bi se uočio razlog njegova postojanja i u vezi s time još više naglasio njegov prijedlog.

Kao što smo već podsjetili, dokument izražava zabrinutost za današnju društvenu i kulturalnu stvarnost:

»Naše misli, kao pastira Crkve, usmjerene su i prema drugim otporima, koje uzrokuje grijeh koji čovjeku oduzima i slabi volju, navodeći ga na zla djela. Zapažamo ozbiljnost papinih riječi kad nas podsjeća da je danas naša nada s mnogih strana dovedena u opasnost te i mi, poput drevnih pogana, zapadamo u opasnost da budemo ljudi 'bez nade i bez Boga na ovome svijetu', kao što je pisao apostol Pavao kršćanima u Efezu (*Ef 2,12*). Upravo odatle proizlazi možda najdublja poteškoća za istinsko odgojno djelo: u korijenu krize odgoja stoji kriza povjerenja u život.« (5)

Našim biskupima »je na srcu izričit i cjelovit prijedlog vjere, stavljene u središte poslanja koju je Crkva primila od Gospodina. Tu vjeru želimo naviještati, radosno svjedočeći ljepotu primljenoga dara, svjesni da donosi plod jedino kad je primljen u slobodi« (4). Ne možemo međutim zanemariti sve ono što opterećuje svakodnevni život i uznemiruje ga kao prijetnja za život i za nadu. To potvrđuju iz vjernosti prema Isusovu evanđelju, kojemu su svjedoci.

Stoga nastoje tražiti, u duboko odgovornoj solidarnosti, kako bi ustanovili gdje intervenirati radi osnaživanja nove kakvoće života i pouzdane nade.

Moguća su razna posredovanja. Današnje probleme je lako nabrojiti. Jednako je tako lako govoriti i o lijekovima. Svi ih

spominju podsjećajući da su to: pažljivija kontrola, nastojanje da se dobije pravo na »prvi udarac«, krutost zakona i jasnoća nakana, reforme i povratak ugleda, ekonomske perspektive i snažni vjerski i kulturalni prijedlozi... Možemo se i složiti da su u središtu problema život (njegova kakvoća) i nada (njegova sigurnost u perspektivi budućnosti). Kakva sredstva možemo pritom upotrijebiti?

Dokument hrabro i realistično ponovno ukazuje na izbor odgoja i na važnost njegove preoblikovateljske djelotvornosti. Riječ je o hrabrom i po mnogočemu inovativnom ukazivanju: predlaže drugi mogući put, koji je ostvariv i može osigurati stvarnu solidarnost. Dokument se odlučuje za drugačiji izbor, izražavajući svoje povjerenje u odgoj. Poteškoće u odgoju opravdava činjenica da je odgoj izvanredna snaga preoblikovanja koja prožima, preispituje, osporava i rješava sva druga sredstva. Dokument to vrlo odlučno izjavljuje:

»Ponizno i sa živim smislom za naše granice, ali i s evanđeoskom *parresía* i povjerenjem u blago koje je Gospodin predao u naše ruke, međusobno se potpomazemo u službi evanđelja za cjelovit odgoj onih koji budu željeli prihvatiti dar koji smo primili i koji nudimo svima.« (6)

Nije dostatno govoriti općenito o odgoju. To čine svi, iz različitih perspektiva i s različitim brigama. Živimo u doba kada postoji opasnost da izričaji koji se previše upotrebljavaju postanu bitno jednoznačni.

1.4. **Što je to odgoj?**

Dokument na mnogo različitih mjesta kaže što razumijeva pod odgojem. Onaj tko je za to posebno zainteresiran, može organizirati različite dijelove kako bi obli-

kovao određeni, konkretni i provjerljiv odgojni lik. To nam potvrđuju i dva navoda.

Prvi potječe iz uvodnog dijela dokumenta. Tu se unaprijed opisuju neki pravci koji će se kasnije ponovno pojaviti na pojedinim stranicama.

»Odgaj uključuje skrb da se u svakomu oblikuju razum, volja i sposobnost za ljubav, kako bi svaki pojedinac bio sposoban hrabro stvarati konačne odluke.« (5)

Drugi navod potječe iz članka 25, jednog od naljepših i najosebujnijih u cijelom dokumentu. U dijalogu između Isusa i učenika koje je Ivan uputio prema Isusu, dokument pronalazi »neke bitne crte odgojnog odnosa između Isusa i njegovih učenika, koji se temelji na stavu Isusove ljubavi, a živi u vjernosti onoga tko prihvaća biti s njim (usp. *Mk* 3,14) i slijediti ga«.

Donosimo ga u cijelosti:

»Što tražite?« (*Iv* 1,38): potaknuti i prepoznati određenu želju. Isusovo pitanje je prvi poziv koji ohrabruje na postavljanje pitanja o izvornom značenju vlastitog traženja. To je pitanje koje Isus upućuje svakomu tko želi ustanoviti određeni odnos s njime: to je 'provokacija' kojom se želi samima sebi pojasniti što se u životu stvarno traži, razlučiti što nam nedostaje i otkriti što nam je doista u srcu. Iz pitanja se nazire Isusov odgojni stav: on je Učitelj koji poziva na slobodu i na ono što je u srcu najizvornije, potičući pojavu neizrecive želje. Kao odgovor, dvojica učenika ga pitaju: 'Učitelju, gdje stanuješ?' Pokazuju da ih Isusova osoba oduševljava, da su zainteresirani za njega i za ljepotu njegova životnog prijedloga. Tako započinje dubok i postojan odnos s Isusom, koji je ukratko izrečen glagolom 'boraviti'.

'*Dođite i vidjet ćete*' (*Iv* 1,39): hrabrost prijedloga. Nakon slijeda pitanja, dolazi odgovor. Isus upućuje poseban poziv ('do-

đite') uz koji nadovezuje i obećanje ('vidjet ćete'). Tako nam pokazuje da je za uspostavu odgojnog odnosa potreban susret koji potiče na osobni odnos: nije riječ o prenošenju apstraktnih spoznaja, nego o ponudi iskustva u kojem je moguće zajednički sudjelovati. Dva učenika obraćaju se Isusu nazivajući ga Rabi, tj. Učitelj. To je jasan znak njihove nakane da uspostave odnos s nekim tko ih može voditi i pomoći im da njihov život procvate.

'*Ostadoše kod njega*' (*Iv* 1,39): prihvatiti izazov. Prihvaćajući Isusov poziv, učenici se izlažu opasnosti odluke da se potpuno uključe u njegov prijedlog. Iz Isusova primjera učimo da odgojni odnos zahtijeva strpljivost, postupnost, obostranost koja se odvija u vremenu. Ne sastoji se od prigodnih iskustava i trenutnih nagrada. Treba mu postojanost, hrabro stvaranje projekta, trajno zalaganje.

'*Gospodine, kome da idemo?*' (*Iv* 6,68): ustrajnost u pothvatu. Odgojni put Isusovih učenika vodi nas u Kafarnaum (usp. *Iv* 6,1–71). Nakon što su čuli njegove zahtjevne riječi, mnogi su se obeshrabrili i više ga nisu bili spremni slijediti. Njihovo napuštanje uzrokuje Isusovu reakciju. On postavlja Dvanaestorici oštro pitanje: 'Da možda i vi ne kanite otići?' (*Iv* 6,67). Učenici tako mjere cijenu izbora. Odnos s Isusom ne može se nastaviti iz navike. Potrebna je naprotiv obnovljena odluka, kao što javno izjavljuje Petar: 'Gospodine, kome da idemo? Ti imaš riječi života vječnoga! I mi vjerujemo i znamo: ti si Svetac Božji' (*Iv* 6,68–69). On jedini ima riječi zbog kojih život postaje dostojan življenja.

'*Gospodine! Zar ti da meni pereš noge?*' (*Iv* 13,6): prihvatiti biti ljubljen. U dvorani posljednje večere, prije blagdana Pashe, Isusov odnos s učenicima doživljava nov i odlučujući prijelaz kad on otvara svoju du-

šu činom pranja nogu (usp. *Iv* 13,2–20). Evandelist pripravlja čitatelja na iznenađujuće pripovijedanje izričajem koji ponovno opisuje cijeli Isusov život: ‘Budući da je ljubio svoje, one u svijetu, do kraja ih je ljubio’ (*Iv* 13.1). Pranje nogu je revolucionaran čin koji izokreće uobičajene odnose između učitelja i učenika, između gospodara i slugu. Petrovo odbacivanje da mu pere noge ukazuje na učenikovo neshvaćanje tako uznemirujućeg čina koji je dalek od njegovih iščekivanja. Petar s mukom prihvaća da nekomu nešto duguje: teško je dopustiti da nas netko ljubi, vjerovati u Boga koji se ne predstavlja kao gospodar nego kao služitelj života. Teško je prihvatiti dar slobodnoga duha: po činu Isusova »pranja«, Petar shvaća da mu sve duguje.

‘Kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge’ (*Iv* 13,34); živjeti odnos u ljubavi. Prije nego će se oprostiti od svojih, Isus im predaje svoju oporuku. Među njegovim riječima ističe se zapovijed bratske ljubavi (usp. *Iv* 13,34–35; 15,9–11). Ljubav je ispunjenje odnosa, cilj sveukupnog puta. Odnos između učitelja i učenika nema veze sa služničkim odnosom: izriče se u slobodi dara. Tri su njegova obilježja (‘Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje’: *Iv* 15,13); povjerljiva prisnost (‘Jer vam priopćih sve što sam čuo od Oca svoga’: *Iv* 15,15); slobodan i besplatan izbor (‘Ne izabraste vi mene, nego ja izabrah vas’: *Iv* 15,16). Plod toga iskustva je poslanje koje Isus povjера svojim učenicima: ‘Po ovome će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge’ (*Iv* 13,35; usp. *Iv* 15,12–17).«

2. KONKRETNI PRIJEDLOZI

Dokument ima točno određen cilj: angažirati sveukupnu talijansku crkvenu za-

jednicu u služanju za dozrijevanje osoba i za društvenu promjenu pomoću odgoja.

Ni od ovog ni od drugih dokumenata ne možemo očekivati one operativne smjernice koje pripadaju pojedinim institucijama: jedino vraćajući dostojanstvo i odgovornost subjektima koji djeluju na nekom području, poštuje se pozornost prema konkretnome i prihvaća kao hermeneutsko načelo. Dokument međutim predlaže neke uporišne točke za crkvenu zajednicu koja vjeruje u odgoj kao kakvoću svoje preobrazujuće prisutnosti u životu i povijesti svih ljudi, predlaganjem općih smjernica djelovanja koje valja shvatiti, producirati i ostvariti.

To je dragocjeno, posebice u situaciji koja je obilježena nemalim pluralizmom i na ovom području. Žurno valja zauzeti određeno stajalište kako bi se izbjeglo da neporecivo bogatstvo raznolikosti postane općenitost ili suprotnost.

Među brojnim prijekim potrebama na koje upućuje dokument ističemo neke za koje smo se više zainteresirali. Svatko može za sebe ponoviti taj isti odabir. Pronaći će tako dragocjene pokazatelje koje valja produbiti i ponovno promicati.

2.1. *Sa strane mladih*

Posebnu pozornost zaslužuju članci koji govore o mladima. Oni sadrže vrlo veliku zabrinutost i prijedloge:

»Mladima želimo posvetiti posebnu pozornost. Mnogi od njih očituju duboku tjeskobu u pogledu života bez vrednota i ideala. To je uzrok unutarnje patnje, samoće, narcističke zatvorenosti ili povodenja za nekom skupinom, strah od budućnosti, a može dovesti i do neobuzdanog korištenja slobode. U susretu s takvim situacijama mladi pokazuju veliku žed za značenjem, isti-

nom i ljubavlju. Iz tog pitanja, koje ponekad ostaje neizrečeno, može se pokrenuti odgojni proces. Na prikladan način i u prikladno vrijeme, koji su različiti i tajanstveni za svakoga, oni mogu otkriti da jedino Bog do kraja utazuje takvu želju.« (32)

Dokument ne sadrži samo tu načelnu tvrdnju. Zalazi u konkretno, ide u pravcu nade. Bilo bi uistinu lijepo kad bi svi odgajatelji i pastiri djelotvorno podržavali izjavu poput ove:

»Mladi su dragocjeno blago za obnovu Crkve i društva. Kad im se omogući da postanu glavni čimbenici vlastitoga puta, kad su usmjereni i vođeni prema suodgovornom korištenju slobode, mogu uistinu promicati povijest prema budućnosti punoj nade.« (32)

Dokument dobro uočava vrlo rašireno stanje tjeskobe, pozivajući odgajatelje da prevladaju prosudbe koje su ishitrene i previše vezane uz osobito uočljive pojave. On ukazuje i na pozitivne pokazatelje u njima. Riječ je o onim dubokim znakovima koji mogu prerasti u nešto negativno u naznačenim granicama i, kao što se to često događa, mogu se usmjeriti prema velikim očitovanjima nade.

Zanimljiva je i perspektiva iz koje se govori o mladima. Riječ je o mladom čovjeku u naše doba, bez ulaženja u razlike koje bi mogle ponešto zamutiti pogled prema cjelini. Odgajatelji i odgojne zajednice pozvani su na nužno razvrstavanje i izbor.

2.2. *Odgoj koji pomaže*

»doživljavanje iskustva«

Naslov ovoga članka posebice ističe način na koji dokument predlaže ostvarivanje odgojnih procesa. Pomoću izričaja, koji je čest u našim razmišljanjima, uka-

zujemo na izbor koji se posebice rabi u ovom dokumentu: odgajati tako da se omogućući doživljavanje konkretnih i upečatljivih iskustava.

O tome dokument kaže:

»Za mlade su posebice važna iskustva sudionništva u župnim skupinama, udrugama i pokretima, volontarijatu, služanju društvu i u misijama. U tim iskustvima mladi uče cijeniti same sebe ne samo po tome što rade nego osobito po tome što jesu. Ta su iskustva često odlučujuća za razradu usmjerenja vlastitog zvanja, tako da mogu hrabro i s povjerenjem odgovoriti na zahtjevne pozive kršćanskog postojanja: brak i obitelj, ministerijalno svećeništvo, razni oblici posvećenog života, poslanje *ad gentes*, angažman u pojedinoj struci, u kulturi i u politici.« (32)

Usmjerenje je potaknuto tvrdnjom da je odjek značajnog izbora crkvenog okupljanja u Veroni:

»Odgoj se uvijek odvija unutar temeljnih odnosa postojanja. Djelotvoran je u mjeri u kojoj susreće osobu, u sveukupnosti njenih iskustava.« (33)

Lako je ustanoviti koliko je dragocjena ta tvrdnja. Predlaže se izbor područja koje bi uistinu moglo usmjeravati poziv na uporabu sredstava kojima raspolaže svaka današnja crkvena zajednica, u konkretnom, inovativnom i djelatnom smjeru.

Danas se mnogi uvelike slažu o prijeko potrebi za odgojem. Razlike se pojavljuju kad je riječ o odgojnim modelima. Ta suprotstavljanja su ponekad vrlo žustra, upravo s obzirom na slaganje oko žurnosti ponovnog zalaganja koje je, čini se, zanemareno.

Netko je osobito uvjeren u snažne, sigurne i vrlo zahtjevne prijedloge. Želi reagirati na duge dane šutnje, ponovno upo-

trijeboviši – uz odgovarajuće posadašnje – onaj način postojanja koji je nesumnjivo iznjedrio dragocjene rezultate. Čini se da pozorno čitanje dokumenta – možda samo za onoga tko piše – predlaže jedan drugi put, upravo zato da osigura ostvarenje glavnoga cilja koji je izvan svake rasprave. Čini nam se da dokument tvrdi kako se sazrijevanje osobâ i njihova spremnost za odvažne izbore mogu osigurati jedino ako tim osobama ponudimo mogućnost da dožive upečatljiva i značajna iskustva (usp. prvi maloprijajšnji navod) koja su istinski povezana sa središnjom dimenzijom postojanja (kao što ističe drugi navod, nadovezujući se na skup u Veroni).

Primjedba je specifična za mlade. Upravo je zbog toga i posebno spominjemo. Uz malo truda ta se perspektiva može proširiti na sve životne dobi. Riječ je o teološkom i antropološkom, a ne samo metodološkom izboru: valja ga snažno naglasiti kako se ne bi zanemarila njegova važnost.

Naravno, ponovno se postavlja temeljno pitanje: što zapravo znači »doživjeti neko iskustvo«? U doba subjektivizacije i posljedično raširenog naglašavanja vrijednosti iskustva, pitanje je sve samo ne retoričko.

Dokument ne daje izravan odgovor. Povjerava ga, držimo, onima koji su za to zaduženi... u duhu brojnih djelatnih smjernica koje iznosi. Čitatelji časopisa »Note di pastorale giovanile« lako će odgovoriti... zahvaljujući brojnim razmišljanjima o toj temi. Doista, jedino u zreloj kakvoći »življenja iskustva« ponovno pronalazi svoj smisao i nastojanje oko odgoja »pomažući da se doživi iskustvo«.

2.3. Odabir odgoja i u procesima odgoja u vjeri

I u vezi s ovom, tako važnom temom u pastoralu mladih, dokument predlaže

vrlo zanimljiva razmišljanja i ukazuje na određene brige.

Podsjećamo na to jer ima nostalgičara koji bi željeli ubrzati ritam kako bi se vratili na snažne i sigurne prijedloge. Istodobno, dokument odlučno osporava ne samo previše spor i pomirljiv ritam nego zauzima stajalište i u vezi s potrebom da se uvijek vodi prema osobnom susretu s Gospodinom Isusom, kao zaključnim a ne dogovorenim rezultatom svakoga dobrog odgojnog procesa koji je usmjeren prema punoj zrelosti svakog čovjeka.

Odabir posebnog izvješća, što je na obostranu korist, između opredjeljenja za odgoj te izravnog odgoja vjere i njezinoga sakramentalnog slavljenja, valja shvatiti sukladno dvjema komplementarnim dimenzijama u dokumentu.

2.4. Odgoj za otvaranje prema Božjem otajstvu

Prije svega se uzastopce tvrdi da je dobar odgoj nužan uvjet za zrelo kršćansko iskustvo. Ne samo da odgojni poticaj može otvoriti za osobni susret s Gospodinom Isusom, nego normalno osigurava i njegovo ostvarivanje i kakvoću.

Nije riječ o ponovnom uvođenju instrumentalizacije koju je Koncil odlučno izbacio iz pastoralne prakse. Nastojanje je usmjereno prema odgoju: »dobar život sukladno evanđelju« (kao što kaže naslov dokumenta i kao što ćemo nastojati objasniti na kraju ovoga razmišljanja). Jasno je i odvažno uvjerenje da je neodreciva zadaća crkvene zajednice, u situaciji hitne odgojne potrebe, ponovna izgradnja tkiva komuniciranja smisla i nade pomoću odgojne razmjene među naraštajima.

Istodobno dokument uzastopce naglašava da punina smisla i učvršćivanje nade koja zna gledati u budućnost zahtijevaju osobni susret i povjerenje u otajstvo po-

stojanja i otajstvo Boga, u Isusa. Neodrećiva je odgovornost da se ide »dalje« od odgoja.

Postavlja se pitanje je li moguće ići dalje samo onda kada je s obzirom na kakvoću života osigurana sposobnost otvaranja postojanja prema misteriju koji je »dalje«, već ima svoje ime i jasno se i konkretno ostvaruje.

Povjerenje u odgoj i poziv na prihvaćanje cjelokupne odgovornosti za odgoj ujedno je i služenje čovječnosti svakog čovjeka. Istodobno je to i dragocjena mogućnost za navještaj evanđelja kojim se odgovara i potiču najautentičnija iščekivanja u svakoj osobi.

Podsjećamo na nekoliko navoda koji to potvrđuju:

»Duša odgoja, kao i cijeloga života, može biti samo pouzdana nada. Njezin izvor je Krist koji je uskrsnuo od mrtvih. Iz vjere u njega rađa se velika nada: za čovjeka, njegov život i njegovu sposobnost da ljubi. U tome uočavamo specifičan kršćanski doprinos odgoju, jer 'iz pripadnosti Isusu proizlazi profil kršćanina koji je sposoban ponuditi nam i više čovječnosti povijesti te je spreman ponizno podložiti sebe i svoje projekte prosudbi istine i obećanja koje nadilazi svako ljudsko iščekivanje.'« (5)

[...] »Odgojni prijedlog kršćanske zajednice, kojemu je temeljni cilj promicati razvoj osobe u njezinoj sveukupnosti, ukoliko je subjekt u odnosu, prema veličini čovjekova poziva i prisutnosti božanskog sjemena u njemu. 'Istinska formacija se sastoji u skladnom razvoju svih ljudskih sposobnosti i čovjekova osobnog poziva, sukladno temeljnim načelima evanđelja, imajući pritom u vidu njegov konačni cilj, kao i dobrobit cijeloga čovječanstva kojega je čovjek član i u kojemu je pozvan

dati svoj doprinos svojom kršćanskom odgovornošću.' Tako osoba postaje sposobna surađivati za opće dobro i živjeti u onom općem bratstvu koje odgovara njezinom pozivu. [...] Angažirajući se u odgoju, Crkva uspostavlja plodan odnos s kulturom i znanostima, potičući odgovornost i revnost, vrednujući sve ono što je dobro i istinito. Vjera je naime korijen ljudske punine, prijateljica slobode, razuma i ljubavi. Obilježen povjerenjem u razum, kršćanski odgoj pridonosi rastu društva i nuđi se kao baština za sve, usmjeren prema postizanju općega dobra. Ljudske i kršćanske kreposti ne pripadaju naim nekim posebnim područjima. Kreposti životni stavovi rastu zajedno, pridonose sazrijevanju osobe i razvijanju njezine slobode, određuju njezinu sposobnost da živi na zemlji, radi, raduje se i ljubi, potpomažu njezinu čežnju da bude nalik najvišemu dobru, a to je Bog koji je ljubav.« (15)

»Tako se pokazuje antropološka važnost kršćanskoga odgoja i potpomaže jedinstveno gledanje na osobu u pastoralnom djelovanju. Pomoću te mnogoblične odgojne pozornosti, moći će se očitovati onaj veliki 'da' koji je Bog u Isusu Kristu rekao čovjeku i njegovomu životu, ljudskoj ljubavi, našoj slobodi i našem razumu, kao što uostalom vjera u Boga s ljudskim licem donosi radost u svijet'. Na taj način, zajednica vjernika svjedoči duboku ljubav Crkve prema čovjeku i prema njegovoj budućnosti te stav služenja koji je nadahnjuje.« (33)

2.5. *Odgoj kao preispitivanje pastoralnog djelovanja*

S obzirom na odgoj i crkveno sazrijevanje vjere, dokument naglašava njegov istinski središnji vid.

Sukladno cjelokupnoj crkvenoj tradiciji, dokument prepoznaje »izvanredni odgojni potencijal« (39) događaja od kojih se sastoji stvarna praksa crkvene zajednice. Kršćani su okupljeni oko župe kao ustanove koja je »zajednica odgoja u vjeri bliska životu osoba«. Zanimljiv je popis tih događaja: »evangelizacija i kateheza, liturgija i molitva, život zajedništva u kršćanskoj djelatnoj ljubavi«. (39)

Drago nam je što možemo ukazati i na jedan drugi pokazatelj, koji je manje istaknut od prijašnjega, ali zaslužuje posebnu pozornost, upravo zbog svoje važnosti u svakodnevnom pastoralnom djelovanju. Uočavamo ga između redaka kod govora o svećanosti i zahtjevnoj tvrdnji:

»Samo zajednica koja prihvaća i spremna je na dijalog može pronaći puteve za uspostavu prijateljskih odnosa i ponuditi odgovore na žed za Bogom koja postoji u srcu svakoga čovjeka. Danas treba tražiti nove govore, koji ne upućuju na same sebe, govore obogaćene doprinosima s područja komunikacije, kulture i umjetnosti.« (41)

Prikazat ćemo taj prijedlog u jednoj općenitijoj perspektivi.

Teorijski problem iz kojega proizlazi praktični problem može se izreći i pomoću posebnog pitanja, koje glasi: kakav odnos postoji između pastoralnog i odgojnog čina?

Svaki od njih ima svoju formalnu i bitnu specifičnost.

Odgoj se odnosi na područje stvaranja i komuniciranja kulture, pomoću postupnog razvoja kritičke razumnosti, u vidu osobnog rasta u čovječnosti. Na specifičan je način ponajprije zainteresiran za sazrijevanje osobe u društvu, pomoću prijedloga o vrednotama, modelima i izborima života te uravnoteženog upravljanja osobnim interesima i međusubjektivnim odnosima.

Predmet *evangelizacije* je izričit i tematski prijedlog Gospodinova evanđelja kako bi se pospješilo njegovo prihvaćanje kao jedinog i temeljnog događaja spasenja. Crkvena zajednica izvršava tu zadaću koristeći poseban komunikacijski ustroj. Svjedočenje vjere koju se živi i ispovijeda jedino je lingvističko sredstvo prikladno za izricanje Božjega otajstva. Navještaj spasenja izrečen je ljudskim jezikom kako bi postao riječ za čovjeka (DV 13). Ljudska riječ međutim nije nikada u stanju objektivizirati otajstveni događaj koji očituje. Stoga događaj istodobno i postoji i ne postoji u ljudskoj riječi, postoji u siromaštvu znaka, a ne postoji zato što se moć događaja ne može svesti na posredovanje njezinoga znaka.

Različiti su logički ustroji i komunikacijski postupci, ali se ne mogu zanijekati međusobni odnosi i utjecaji.

Lako se je složiti da je potrebno poštovati različitosti tih dvaju trenutaka, dok se istodobno potvrđuje i priznaje njihov snažni kontinuitet.

Dokument s time u vezi ne nudi specifično produbljanje. Možemo to mi učiniti, vodeći računa o raznim razmišljanjima u crkvenoj zajednici. Tako ćemo lakše objasniti i način djelovanja koji bi inače ostao općenit i slabo motiviran.

Pokušat ćemo to učiniti.

Temeljna perspektiva uvijek je događaj utjelovljenja. Obzorje nudi DV 13: »Božje riječi, izrečene ljudskim jezikom, slične čovjekovu govoru, kao što je i Riječ vječnoga Oca, koja je poprimila slabosti ljudske naravi, postala slična čovjeku.«

U utjelovljenju je važno razlikovati između Božjega dara i načina na koji se taj dar uprisutnjuje, postaje blizak i izazovan. Božja prisutnost je uvijek sveto »otajstvo«, koje je oslobođeno svake mogućnosti manipuliranja i iscrpnog shvaćanja. Iz Božje-

ga dara proizlazi poziv na slobodu i odgovornost svakoga čovjeka. Sve to neosporno uključuje izravni i neposredni dijalog između Boga i svakog čovjeka te dodiruje one dubine čovjekova postojanja koje izmiču svakom odgojnom procesu. Dar i poziv ostvaruju se »u ljudskim riječima«: poprimaju naime dimenziju povijesne i svakodnevnosti, povezane s onim odgojno-komunikacijskim načinima koji su predmet odgojnih znanosti i antropološkog pristupa.

Ako se neizrecivo Božje otajstvo ne može susresti samo u svojoj vidljivosti (onom vidljivom koje ga utjelovljuje, izražava, čini bliskim i priopćivim), sve ono što vidljivom omogućuje da postane jasnije, s obzirom na otajstvo koje nosi u sebi, promiče prihvaćanje samog otajstva. Tako se dolazi do »sadržaja« samo prolazeći preko »znaka«: neposredni i izravni dijalog Boga koji poziva na spasenje normalno omogućuju i uvjetuju pastoralna posredovanja u kojima se taj dijalog očituje.

Bili smo malo opširniji nudeći razmišljanja koja je čitatelj ovoga časopisa već mogao pročitati. Učinili smo to stoga što smo uvjereni da upravo na tom pitanju možemo (pozitivno i negativno) provjeriti naše povjerenje u odgoj i u njegovu važnost i na pastoralnom području.

Pitanje govora u konačnici se odnosi i na ta temeljna pitanja. Dokument često na to podsjeća (41). Onaj tko vjeruje u odgoj, nastoji proizvesti simboličke sustave u konkretnom životu pojedinih osoba. Ujedno potiče i postupke koji će omogućiti uključivanje; priznaje neodreciv zahtjev za postupnošću, napredovanjem, prilagodbom i sposobnošću poticanja... Ukratko, preuzima zrelije zahtjeve odgojnih modela i na onom području koje se ne može izvesti iz samih odgojnih procesa, a to je iskustvo vjere, njezino sazrijevanje i slavljenje.

Sve to smatramo jednim od najhitnijih izazova koje nam dokument predaje.

2.6. Poziv na odgovornost u odgojnoj logici

Četvrto i peto poglavlje dokumenta koji proučavam nude nam vrlo poticajan okvir za ozbiljno odgojno programiranje.

Kao što smo već podsjetili, prijelaz na svakodnevnu djelatnost trebaju provesti pojedine crkvene zajednice. Dokument ne želi postati zamjena za taj nezamjenjiv napor. Umjesto toga, dokument daje radne smjernice za njihovo dobro ostvarivanje.

Oduševljenje onoga tko se osjeća uključenim i lakoumnost onoga tko previše odlučno kreće nalaze na ovim stranicama točke provjere.

Novost predstavlja popis subjekata koji su uključeni u proces (župa, obitelj, društvo, školske ustanove, sredstva i procesi komunikacije) kao i poziv na stvaranje projekata novih »značajnih mjesta« (međusobna povezanost obitelji, crkvene zajednice i društva, promicanje novih odgojnih likova, teološka formacija, cjeloživotno obrazovanje, aktivno sučeljevanje o prijekim odgojnim potrebama i njihovu rješavanju).

Doslovno prenosimo ono što se kaže o odgojnom pozivu redovničkih ustanova posebnog posvećenja:

»U sljedećem desetljeću želimo ukazati na neke posebne ciljeve kako bismo potaknuli i osnažili odgojnu zadaću naših zajednica.

[...] Ponovno oživljavanje odgojnog poziva ustanova posvećenog života, udruge i crkvenih pokreta. Riječ je o ponovnom predlaganju odgojne tradicije onoga što je uvelike pridonijelo obrazovanju svećenika, redovnika i laika. Neka stoga župe i drugi crkveni subjekti razviju integrirani i misijski pastoral, posebice na području odgoja.« (55)

Na kraju se ističe osobito crkveno služenje redovničkih ustanova odgojne karizme tijekom stoljeća.

3. ODGOJ »ZA DOBAR ŽIVOT«

Dokument predlaže uistinu prikladan naslov. To su dojmive riječi koje će sigurno naići na poseban odjek.

Postojeći rizik zanemarivanja onoga na što te riječi upućuju ili njihovo površno ponavljanje opravdavaju, barem što se nas tiče, potrebu da zaključimo ovo razmišljanje iznova jasno ističući ono na što bi taj naslov mogao (ili trebao...) pozivati.

Naši biskupi pozivaju cjelokupnu talijansku crkvenu zajednicu da se u sljedećem desetljeću angažira u odgoju. To čine tako što zadaju zadaću koja, u bitnoj formulaciji naslova dokumenta, zvuči kao imperativ: odgajati. U tom glagolu su svi odgojni čimbenici (osobe, ustanove i ustroji) pozvani na okupljanje. Cijeli dokument opravdava prijeku potrebu i obrazlaže izbor.

Zadavanjem te zadaće u središte se stavljaju neodgodivi problemi osoba koje ljube život i svoga Gospodina. Zauzimaju se stajališta i tumače korijeni pojedinih problema. Snažno se ukazuje (u sažetom izričaju glagola »odgajati« u infinitivu) na posebno vrijedan put prisutnosti i preoblikovanja.

U danas osobito brojnom društvu onih koji iskazuju povjerenje u odgoj, biskupi ukazuju na osebujnu specifičnost. Ne pozivaju na udaljavanje od toga društva nego ukazuju na njegovu kakvoću i konkretno ga opisuju, želeći nadvladati osjećaj pomirenja sa sudbinom. Naprotiv, ukazuju na cilj procesa: dobar evanđeoski život.

Riječ je o lijepom i vrlo konkretnom izričaju koji ima dvostruk, komplementaran odjek i kvalifikaciju. Odgoj, izabran kao posebno vrijedno sredstvo, sav je usmjeren na izgradnju »dobroga života«. Sva-

koj se osobi želi omogućiti svakodnevno *dobro* postojanje. Na prvome mjestu nije ponajprije više ili manje prihvaćena integracija u postojećim kulturalnim i institucionalnim okvirima. Nije to ni učvršćivanje pripadnosti, crkvene također, koja je danas zbog tisuću razloga u krizi. To je briga za mene, za tebe, za sve. Gotovo nas se poimence poziva i podržava se naša želja za smislom i nadom: za onom kakvoćom života o kojoj sanjamo i pomanjkanje koje prevelik broj osoba potiče na razočaranost, skeptičnost, konzumerističku rezigniranost.

Potvrđivanje potrebe za traženjem »dobroga života« plod je velikog iskustva druženja s onim što je doista važno. Tako se spontano rađa pitanje: kakav je život stvarno »dobar«?

Dokument nudi odgovor koji ne daje prostora za nesigurnosti i istoznačnosti, premda zahtijeva traženje koje je potpuno usmjereno prema većem stupnju konkretosti: »sukladno evanđelju«.

Metoda nam se čini zanimljiva. Ukazuje na razliku i predlaže konkretan model odgojnoga odnosa.

Obično definiramo dvoznačne izričaje prije negoli nastavimo. Rado dijelimo kako bismo izbjegli dvosmislenosti. Ne sviđa nam se uzastopno odricanje. Započinjemo s popisom »protivnika« kako bismo sigurnije i mirnije napredovali.

Naslov ovoga dokumenta već u početku ukazuje na potrebu za zajedništvom: našim je biskupima na srcu život, nešto do čega je uistinu svima stalo, nešto što je prije svake razlike. Koračajući zajedno, uočavamo potrebu da korak po korak razjasnimo svaki izbor kako bismo objasnili odluku da nastavimo koračati u društvu ili da postupno razdvojimo naše putove. Ukazivanje na potrebu druženja, pratnje, pojašnjava i govor o evanđelju. Time se

potvrđuje tvrdnja da je dobar život onaj život koji nam nadahnjuje i predaje evanđelje. Dobro nam je poznato da vjernost evanđelju kvalificira druženje jer nam predaje istinu o čovjeku i njegovim projektima.

Već smo objasnili zašto nam se toliko sviđa naslov odabran za dokument. Zaključujemo podsjećanjem na zadaću koja je zadana nama i onima koji se slažu o potrebi hitnosti.

Prihvatiti »dobar život sukladan evanđelju« kao smjer i cilj odgojnoga procesa, danas zahtijeva daljnji nemali napor: zamisljati dimenzije i sastavne dijelove toga »dobrog života«.

Religiozna odgojna tradicija jako je dobro znala kakav je život dobar. Proširila je modele i preporuke na svim razinama. Tako su npr. sveti živjeli taj dobar život.

Danas je velik dio toga bogatstva u krizi, neumoljivo prožet antropološkim i teološkim sumnjama. Zasiurno nije dosta-

tan »pars destruens«. Mnogo smo toga, možda i previše, razorili... a da nismo dovoljno prikladno izgradili sukladno glavnim antropološkim modelima i neodrecivim zahtjevima evanđelja.

Čini nam se da s obzirom na to dokument nije dovoljno uravnotežen. Ukazuje na cilj, ali istodobno premalo pojašnjava kako ga ostvarivati u svakodnevicu i po mjeri raznih naraštaja. Dovoljno je u vezi onaj dio u kojemu se, izričito podsjećajući na crkveni susret u Veroni, predlažu neke konkretne dimenzije »dobroga života« (51). Od tih pokazatelja do svakodnevne prakse... valja proći još dugačak put. To moramo zajednički učiniti.

Dokument... se pouzdaje u nas. Daje nam neke zadaće. Započnimo s radom i nastojmo ih ostvariti. Učinimo to zajedno, u interdisciplinarnom krugu koji je danas neodrecivi uvjet za postizanje dobrih rezultata.